

ОДЕСЬКА КІНОСТУДІЯ Засн. 23 травня 1919 як кіносекція політвідділу 41-ї дивізії Червоної армії на базі націоналіз. приват. підприємств — кіноательє «Мірограф» М. Гроссмана, «Мізрах» Д. Харитонова, кінофабрики К. Борисова. Першою кінопродукцією стала ігрова стрічка «Павуки та мухи» (1919, реж. В. Черноблер, О. Аркатов). На Пролетар. (нині Франц.) бульварі, № 16/33 до спорудженої Д. Харитоновим будівлі зі скляним павільйоном приєднали лаб. колиш. «Мірографу», також сюди перенесли ще один скляний павільйон з кінофабрики К. Борисова. Від 1922 — Перша кінофабрика Всеукр. фотокіноупр. (ВУФКУ), від 1930 — Одес. кінофабрика «Українфільм», від 1938 — О. к., від 1939 — Перша кіностудія одес. комсомолу, від 1940 — Одес. кіностудія худож. фільмів, від 2005 — ПАТ «О. к.», від 2014 — ПрАТ «О. к.». Відомий логотип кіностудії з'явився в серед. 1960-х рр.; автором зображення бригаантини був місц. художник В. Петров, дзвін корабел. ринди запропонував оператор комбінов. зйомок В. Шлемов. У 1920-х рр. на студії дебютували такі укр. митці, як О. Довженко, Ю. Стабовий, Г. Тасін, Лесь Курбас, І. Кавалерідзе, Д. Демуцький, В. Кричевський, В. Мюллер, І. Бабель, Ю. Яновський, М. Бажан, М. Семенко, С. Лазурін, А. Бучма, Н. Ужвій, І. Замичковський, Ю. Шумський та ін. 1923–28 О. к. стала місцем авангардист. експериментів. Разом із художником В. Меллером та акторами театру «Березіль» А. Бучмою, О. Ватулею, П. Долиною, М. Терещенком, П. Няtko, К. Кошевським, Ф. Лопатинським реж. Лесь Курбас зняв новелу «Вендета» (увійшла до кінозбірки «Маховик»), кінопамфлет «Макдональд» (засн. на принципах біомеханіки; обидві — 1924), пригодниць. стрічку «Арсенальці» (1925; найдосконаліша в постановниць. та концептуал. плані). У період нац. культур. відродження на О. к. свої ранні фільми створював О. Довженко («Вася-реформатор», «Ягідка кохання» (обидва — 1926), «Звенигора», «Сумка дипкур'єра» (обидва — 1927), «Арсенал» (1929); тут формувався його поет. революц.-експресіоніст. стиль, склався твор. тандем із кінооператором Д. Демуцьким. До знімал. процесу долучився І. Кавалерідзе, який у співпраці з кінооператором-новатором М. Топчієм подолав площинність кіно та статурність скульптури, створивши кінодраму «Злива» (1929), конструктивіст. кіноепос «Перекоп» (1930) та заборонені до випуску агітац.-пропагандист. «Штурмові ночі» (1931), а також першу звук. істор. драму «Коліївщина» (1933) — екранізацію поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка. У 2-й пол. 1920-х рр. характерним для творчо-вироб. процесу був випуск великобюджет. різножанр. продукції, що широко демонструвалася у зарубіж. прокаті й належить до

найкращих надбань укр. кіно: пригодниць. «Укразія» (1925, представлена на Міжнар. виставці декор. та сучас. індустр. мистецтва у Парижі), епічна трагедія «Тарас Трясило», перший укр. біогр. фільм «Тарас Шевченко» (обидва — 1926; усі — реж. П. Чардинін), кінодрами «Два дні» (1927, реж. Ю. Стабовий; перший укр. фільм, що потрапив до комерц. прокату США) і «Нічний візник» (1928, реж. Г. Тасін).

У 1930-х — на поч. 1940-х рр. зміцнювався арсенал твор. кадрів, вдосконалювалася матеріал.-тех. база кіностудії, розширювалася територія й удосконалювалися технології вироб. цехів. Серед екранізацій того періоду — «Кармелюк» (1931, реж. Ф. Лопатинський), «Назар Стодоля» (1937, реж. Г. Тасін), «Стара фортеця» (1938, реж. М. Білинський), «Танкер "Дербент"» (1941, реж. О. Файнциммер), «Кармелюк» (1938, реж. Г. Тасін), а також воєнно-пропагандист. фільми «Морський пост» (1938, реж. В. Гончуков), «Моряки» (1939, реж. В. Браун), «Донька моряка» (1941, реж. Г. Тасін). Під час 2-ї світової війни кіностудію було евакуйовано до Ташкента, де одес. кінематографісти продукували фільми героїко-патріот. напрямку («Остання черга», реж. Г. Тасін; «Морський яструб», реж. В. Браун; обидва — 1941), але переважно брали участь у створенні новел до воєнних кінозбірок та стрічок ін. кіностудій — «Два бійці» (реж. Л. Луков), «Насреддин у Бухарі» (реж. Я. Протазанов; обидва — 1943), «Жила-була дівчинка» (реж. В. Ейсимонт), «Людина № 217» (реж. М. Ромм), «Я — чорноморець» (реж. В. Браун, О. Мачерет; усі — 1944). У 1945–53 О. к. фактично була перетворена на вироб.-тех. базу рос. кіностудій «Мосфільм» та ім. М. Горького. Лише від 1954 фільми студії знову почали з'являтися під влас. логотипом, саме ж кінопідприємство стало кузнем молодих талантів. Тут зіграли перші значні ролі в кіно рад. актори М. Рибніков, Ю. Белов, В. Шукшин, Є. Євстигнєєв, О. Даль, В. Висоцький, Л. Удовиченко, А. Папанов. На О. к. розпочали творчу кар'єру учні майстерні І. Савченка: М. Хуців («Два Федори»), Ф. Миронер («Вулиця молодості»; обидва — 1958), Г. Габай («Капітан "Старої черепахи"», 1956, у співавт. з В. Вороніним), О. Коренєв («Чорноморочка», 1959), а також П. Тодоровський («Вірність», приз «За найкращий дебют» на Венеціан. Мкф, Італія, 1965), Р. Василевський («Погоня»; обидва — 1965), Є. Ташков («Спрага», 1959), К. Муратова («Короткі зустрічі», 1967; «Довгі проводи», 1971), Г. Юнгвальд-Хількевич («Формула веселки», 1966). У період «відлиги» знаковою стрічкою стала «Весна на Зарічній вулиці» (1956, реж. Ф. Миронер, М. Хуців). У 2-й пол. 1960-х — 1980-х рр. особл. увагу приділяли створенню фільмів для дітей та юнацтва, серед них —

роботи Р. Василевського («Дубравка», 1967; «Увімкніть північне сяйво», 1972; «Розповіді про Кешку та його друзів», 1974; «4:0 на користь Тетянки», 1982; «Що у Сеньки було?», 1984), В. Левіна («Капітан Немо», 1975; «Де ти, Багіро?», 1977; «Петля Оріона», 1981), С. Говорухіна («Пригоди Тома Соєра і Гекльберрі Фінна», 1981; «У пошуках капітана Гранта», 1984), В. Аленикова («Пригоди Петрова і Васечкіна, звичайні і неймовірні», 1983; «Канікули Петрова і Васечкіна, звичайні і неймовірні», 1984), К. Бромберга («Пригоди Електроніка», 1979) та ін. Знач. популярності набули фільми: «Д'Артаньян та три мушкетери» (1978, реж. Г. Юнгвальд-Хількевич), «Циган» (реж. О. Бланк), «Місце зустрічі змінити не можна» (реж. С. Говорухін; обидва — 1979). Цим кінокартинам присвячено частину експозиції Музею кіно, розташ. на О. к. У визнанні кіностудії в міжкультур. просторі особл. роль належить К. Муратовій. Саме її фільми найчастіше здобували нагороди на Мкф — «Довгі проводи» (м. Локарно, Швейцарія, 1987, приз «FIPRESCI»), «Астенічний синдром» (1989, Берлін, 1990, приз «Срібний ведмідь»), згодом з картинами «Три історії» (1997), «Лист в Америку» (1999), «Другорядні люди» (2001), «Довідка» (2005) кіномайстриня брала участь у конкурс. й позаконкурс. програмах на Берлін. Мкф, з фільмом «Чутливий міліціонер» — 1992 у конкурс. програмі Венецій. Мкф. Поміт. роботами були фільми, поставлені О. Муратовим — «Наш чесний хліб» (1964, у співавт. з К. Муратовою), «Явдоха Павлівна» (1966). У 1970–90-х рр. цікавими пошуками у царині жанрів (від істор.-драм. до комедійних та пригодницьких) позначені фільми В. Костроменка («Вершники», 1972; «Секретний фарватер», 1986), О. Павловського («Ар-хі-ме-ди!», 1976; «Зелений фургон», 1983; «Дитина до листопада», 1992), Я. Лупія («Хліб дитинства мого», 1977; «Данило, князь Галицький», 1987), С. Клименка («Колесо історії»), Т. Золоєва («Очікування полковника Шалигіна»; обидва — 1981), І. Минаєва («Холодний березень», 1987). Картини В. Новака «Дике кохання» (1993), «Принцеса на бобах» (1997) у складні 1990-і рр. презентували синтез точно вибудованої жанр. тактики і переосмислення традиц. сюжетів в контексті нових соц. реалій. Успіх мав і його фільм «Чому я живий?» (2021), де висвітлено історію взаємовідносин укр. та євр. родин на тлі подій 2-ї світової війни (місце подій — м. Маріуполь Донец. обл.,

що надає фільму додатк. актуальності). Креатив. пошуками в стилістиці міфопоет. кіно позначені кінострічки Н. Мотузко «Чудо в краю забуття» (1991) та «Голос трави» (1993). Серед відомих фільмів останнього десятиліття, в яких осмислено істор. минуле України, — картини З. Буадзе («Червоний», 2017; «Червоний. Без лінії фронту», 2020), О. Денисенка («Тарас. Повернення»), З. Урушадзе («Антон і червона химера»; обидві — 2019), К. Коновалова («Фортеця Хаджибей», 2020), зроблені за участі ПрАТ «О. к.» та ін. кінематогр. інфраструктури Одеси. У 1990-х — на поч. 2000-х рр. кіностудія опинилася перед загрозою ліквідації шляхом приватизації понад 50 % акцій активів. За постановою КМ України від 26 січня 2011 О. к. є виробником нац. фільмів в Україні. Нині кіностудія через унікальність ландшафту та єдиний у країні басейн на узбережжі, кромка якого зливається з морем, знову є бажаним місцем творчості митців близького і далекого зарубіжжя, співпрацює з вітчизн. і зарубіж. кінокомпаніями.

Рекомендована література

1. Малиновский А. Кино в Одессе. О., 2000;
2. Госейко Л. Історія українського кінематографа. 1896–1995. К., 2005;
3. Нариси історії кіномистецтва України. К., 2006;
4. Костроменко В. Очерки истории Одесской киностудии: факты, док., воспоминания, байки: В 2 т. О., 2011;
5. Одесса... Немое кино. 1897–1930. Х., 2015;
6. Історія українського кіно. Т. 2: 1930–1945. К., 2016;
7. Лізавенко Г. Зародження кінематографу в Одесі // Наук. пр. істор. факультету Запорізь. університету. 2016. Вип. 46;
8. Первое десятилетие Одесской киностудии: события, фильмы, имена. Лц., 2019;
9. Братерська М. Фільми для дітей та юнацтва, створені на Одеській кіностудії // Мат. Міжнар. викладац.-аспірант. конф., присвяч. 100-річчю Одес. кіностудії. К., 2020;
10. Погребняк Г. Авторський кінематограф у культурному просторі другої половини XX – початку XXI століття. К., 2020.

Г. П. Погребняк

Бібліографічний опис:

Одеська кіностудія / Г. П. Погребняк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-74971>. — Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).